
ПІДПРИЄМСТВА МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Сергієнко Тетяна, Бережна Ольга
DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-539-6-36>

ВСТУП

Малий і середній бізнес (МСБ) відіграє ключову роль у соціально-економічному розвитку регіонів, виступаючи драйвером інновацій, зайнятості населення та економічної стабільності. З огляду на сучасні глобальні виклики, такі як зміни клімату, економічна турбулентність і війна в Україні, важливість МСБ для забезпечення сталого розвитку регіонів постійно зростає.

МСБ сприяє адаптивності економіки, розвитку локальних громад і створенню умов для ефективного використання природних та людських ресурсів. Водночас підприємства цього сектору стикаються з низкою бар'єрів, зокрема обмеженим доступом до фінансування, недостатністю інноваційної підтримки, регуляторними перешкодами та низькою стійкістю до зовнішніх шоків. Для глибшого розуміння викликів і можливостей, з якими стикається МСБ, доцільно звернутися до наукових досліджень у цій сфері. Зокрема, у роботах В. Диканя та О. Шраменко¹ проаналізовано стратегічні орієнтири державного регулювання суб'єктів МСБ, що співзвучно з тезами цієї роботи щодо необхідності розробки ефективної державної політики підтримки підприємництва. Ми погоджуємося з висновками цих авторів, які підкреслюють важливість створення сприятливого регуляторного середовища та розвитку інституційної інфраструктури для підтримки МСБ.

¹ Дикань В. Л., Шраменко О. В. Стратегічні орієнтири державного регулювання суб'єктів малого та середнього бізнесу. Стратегічні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств у цифровому економічному просторі: колективна монографія / за ред. д.е.н., проф. Ареш'євої О.В. Київ: ФОП Маслаков, 2019. С. 47–55.

Дослідження В. Родченка та Г. Рекуна², які розробили механізми інституціоналізації довіри в суспільстві як ключового елемента інноваційного розвитку підприємницького середовища, підтверджують наші тези про необхідність посилення довіри як основи для залучення інвестицій і партнерських відносин у МСБ. Однак, на відміну від вказаних робіт, у нашому дослідженні акцент зроблено на інструментах подолання зовнішніх шоків, таких як війна, що залишалося поза увагою цих авторів.

Значний внесок у вивчення інноваційного потенціалу МСБ зробили такі українські вчені, як С. Давимука, Л. Федулова³, О. Кузьмін⁴ та інші. Їхні роботи підкреслюють роль інновацій у забезпеченні сталого розвитку, що узгоджується з нашими висновками щодо необхідності інтеграції інноваційних стратегій у розвиток регіональних підприємств. Серед іноземних авторів варто відзначити дослідження Г. Мінцберга⁵ та М. Портера⁶, які аналізували конкурентоспроможність і стратегічне планування. Їхня методологія та висновки лягли в основу наших міркувань, особливо у частині визначення конкурентних переваг підприємств у період кризи.

Наш підхід відрізняється тим, що враховує специфіку українського контексту, зокрема вплив війни на економічну активність МСБ. Крім того, ми наголошуємо на важливості державних та міжнародних партнерств у відновленні економіки регіонів, що недостатньо досліджено у вітчизняних і закордонних роботах. Це тема є особливо актуальною для України, де МСБ становить основу економіки багатьох регіонів. Вивчення можливостей для підтримки і розвитку МСБ у рамках стратегії сталого розвитку відкриває перспективи для посилення економічної незалежності регіонів, створення нових робочих місць та підвищення якості життя населення.

² Родченко В. Б., Рекун Г. П. Механізми інституціоналізації довіри, як основа інноваційного розвитку підприємницького середовища. Розвиток підприємництва в Україні: безпека здійснення господарської діяльності: зб. наук. пр. за підсумками круглого столу (14 груд. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 177–180.

³ Давимука С. А., Федулова Л. І. Теоретико-методологічний дискурс сучасного регіонального інноваційного розвитку. Регіональна економіка, 2018. № 1(87). С. 5-16. URL: http://re.gov.ua/doi/re2018.01.005_u.php.

⁴ Кузьмін О.С. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Підручник / О.С.Кузьмін, Н.І.Горбаль. Львів: Компакт – ЛВ, 2005. 304 с.

⁵ Мінцберг Г. «Зліт та падіння стратегічного планування». / Генрі Мінцберг; [Пер. з англ. К. Сисова]. К: Видавництво Олексія Капусти (підрозділ «Агенції «Стандарт»). 2008. 412 с.

⁶ Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Видавництво «Наш формат», 2020. 425с.

Таким чином, аналіз викликів та можливостей для МСБ у системі сталого розвитку регіонів є важливим кроком у розробці ефективних стратегій їхньої підтримки, орієнтованих на довгострокову стабільність, конкурентоспроможність та економічну стійкість.

1. Виклики для підприємств малого і середнього бізнесу в системі сталого розвитку регіонів

Тема розвитку малого та середнього бізнесу сьогодні є надзвичайно актуальною, оскільки ці підприємства становлять основний соціально-економічний фундамент для інноваційно орієнтованої економіки європейських країн. Малі та середні підприємства є наймасовішою формою ділової активності, забезпечуючи стабільність соціально-економічного розвитку.

Розвиток і функціонування малих та середніх підприємств має ряд важливих переваг: вони забезпечують національний ринок товарами та послугами, задовольняючи потреби споживачів; сприяють впровадженню новітніх технологій та інновацій; створюють робочі місця, знижуючи рівень безробіття; стимулюють споживання та зростання обсягів виробництва.

Малий та середній бізнес також відіграє ключову роль у визначенні темпів економічного зростання, структури та якості внутрішнього валового продукту (ВВП). Основними факторами розвитку цього сектору є те, що: по-перше, малі компанії мають більший обсяг реалізації в порівнянні з великими; по-друге, податкові надходження від малого та середнього бізнесу значно вищі; по-третє, цей сектор створює значну кількість робочих місць.

Реалії сьогодення свідчать, що малий і середній бізнес (МСБ) стикається з низкою суттєвих перешкод, які ускладнюють його функціонування та розвиток у системі сталого розвитку регіонів. Досліджуючи це питання, слід акцентувати увагу на вивченні понятійно-категоріального апарату, оскільки він є основою для формулювання чітких уявлень про основні явища, процеси та проблеми, що стоять перед МСБ. Чітке визначення понять, таких як «стале економічне зростання», «регуляторне середовище», «інноваційна підтримка» та інших, дозволяє точніше з'ясувати зв'язки між різними аспектами розвитку малих та середніх підприємств, а також зрозуміти вплив кожного з факторів на їхній потенціал (див. Таблиця 1).

Понятійно-категоріальний апарат дослідження малого та середнього бізнесу в системі сталого розвитку регіонів

Поняття	Опис
Малий та середній бізнес (МСБ) ⁷	Підприємства, які мають менше ніж певну кількість працівників (зазвичай до 250) та/або обсяг обороту, визначений національними стандартами. Вони є важливою складовою економіки, сприяють створенню робочих місць і підтримці економічної стабільності.
Сталий розвиток ⁸	Розвиток, що задовольняє потреби сучасних поколінь, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Охоплює економічну, соціальну та екологічну стабільність.
Зовнішні шоки ⁹	Непередбачувані фактори, що виникають поза межами країни чи ринку і мають суттєвий вплив на економічну діяльність. До них відносяться війни, природні катастрофи, глобальні економічні кризи та зміни клімату.
Регуляторне середовище ¹⁰	Сукупність законодавчих та нормативно-правових актів, що визначають умови та правила ведення бізнесу. Включає податкову політику, ліцензування, стандарти безпеки тощо.
Інноваційна підтримка ¹¹	Заходи, спрямовані на розвиток і підтримку нових технологій та наукових розробок для покращення продуктивності та конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу.

⁷ Ситник Н. С. Роль малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. Причорноморські економічні студії, 2018. Вип. 26(1). С. 83-87

⁸ Управління сталим розвитком промислового підприємства: теорія і практика: колективна монографія / За ред. д. філософ. н., проф. Воронкової В. Г., д. е. н., проф. Метеленко Н. Г.; МОН України, ІННІ ЗНУ. Запоріжжя: «Видавничий дім «Гельветика», 2021. 440 с.

⁹ Полянський В. Механізм формування «шоків» в економіці та їх характерні ознаки. Економіка та суспільство, 2024. № (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-83>

¹⁰ Державна регуляторна служба України. URL: <https://www.drs.gov.ua/regionalni-novyny/pokrashhennya-regulyatornogo-seredovyshha-stalo-priorytetnym-napryamom-programy-rozvytku-pidpryyemnytstva-ivano-frankivskoyi-oblasti/>

¹¹ Сергієнко Т.І., Винник Д.А. Інновації та інвестиції як основа сталого розвитку. Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції 17-18 жовтня 2023 року. Одеса: Одеський національний технологічний університет, 2023. С. 175-177

Інституційна підтримка ¹²	Діяльність державних та недержавних інститутів, що надають ресурси та послуги для розвитку малого та середнього бізнесу. Включає бізнес-інкубатори, технопарки, консалтинг, державні програми фінансування.
Довіра ¹³	Ставлення до дійсних та потенційних партнерів, що забезпечує стабільне співробітництво і інвестиції. Високий рівень довіри сприяє розвитку бізнесу через залучення інвестицій та партнерських відносин.
Економічна нестабільність ¹⁴	Ситуація в економіці, що характеризується високими ризиками, коливаннями валютного курсу, високою інфляцією, дефіцитом бюджету або іншими факторами, що ускладнюють ведення бізнесу.
Фінансова доступність ¹⁵	Можливість підприємств отримувати фінансові ресурси для ведення діяльності через кредити, інвестиції, гранти чи інші джерела фінансування.
Конкурентоспроможність ¹⁶	Спроможність підприємства ефективно конкурувати на ринку завдяки своїм перевагам (ціна, якість продукції, інновації, маркетинг тощо).

Отже, понятійно-категоріальний апарат, що розкриває основні аспекти малого та середнього бізнесу в контексті сталого розвитку регіонів, дає змогу глибше зрозуміти вплив різноманітних факторів на його функціонування та розвиток. Визначення ключових понять дозволяє чітко окреслити проблеми та перешкоди, з якими стикаються підприємства, а також дати відповідні рекомендації щодо їх подолання.

На сьогодні малий та середній бізнес (МСБ) є основою національної економіки України, адже суб'єкти цього сектору створюють близько 60% ВВП, забезпечують 7 мільйонів робочих місць та майже 40%

¹² Ковч Т. Інституційна підтримка малого та середнього бізнесу як драйвер економічного розвитку. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/5929/>

¹³ Перепелиця Н. О. Довіра як чинник політичного розвитку: погляд Френсіса Фукуями. Політикус. 2019. № 2. С. 11-16

¹⁴ Гапеева О., Вітютін Є. Економічна стабільність як основа стійкості держави в контексті сучасних досягнень та викликів. Економіка та суспільство, 2024. № (62). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-27>

¹⁵ Доступність фінансових ресурсів для українського бізнесу URL: https://ces.org.ua/sme_access/

¹⁶ Сергієнко Т.І., Лобань С.І. Забезпечення економічної стійкості та конкурентоспроможності підприємств у післявоєнний період в контексті сталого розвитку. Вища технічна освіта XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: колективна монографія / За заг. ред. В.В. Єфременко, Л.К. Лисак. Краматорськ-Івано-Франківськ: ДонНАБА, 2024. Вип. 3. С. 224-234

податкових надходжень. Однак ситуація змінилася внаслідок збройної агресії Росії, коли через активні бойові дії майже 50% підприємств фактично припинили свою економічну діяльність. 20% підприємств здійснили релокацію всередині країни, а 4,4% – за кордон. Серед індустрій, які зазнали найбільших змін, варто виділити ІТ та фінансовий сектор, підприємства професійних послуг, охорони здоров'я, транспорту та складських послуг, а також харчову промисловість. Окрім того, близько 15% компаній у сфері ремонту автотранспорту та машинобудування планують найближчим часом провести релокацію. Загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу за перші шість тижнів війни оцінюються в 64-85 млрд доларів, а внаслідок дестабілізації сектору та зниження ділової активності, ВВП України скоротилися на 21% у 2022 році¹⁷.

Дослідження Advanter Group щодо стану малого та середнього бізнесу в Україні показали, що підприємства цього сектору мають значну потребу в фінансових ресурсах для відновлення та розвитку. За попередніми оцінками, загальна потреба в фінансуванні складає близько 54 млрд доларів. Основними факторами, що перешкоджають відновленню, є відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку (64% респондентів), непередбачуваність розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку (51%), нестача капіталу (29%), зруйнованість ланцюгів постачання (25%), затримки у розрахунках з клієнтами (23%), непередбачувані дії держави, які можуть погіршити ситуацію (21%), а також обмежений доступ до кредитних коштів (див. Таблиця 2)¹⁸.

Таблиця 2

Основні перешкоди для відновлення та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, за результатами дослідження Advanter Group

Проблеми, що перешкоджають відновленню МСБ	Відсоток респондентів
Відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку	64%
Непередбачуваність розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку	51%

¹⁷ Збитки малого й середнього бізнесу за шість тижнів війни оцінюються в \$64–85 млрд – дослідження. forbes.ua: URL: <https://forbes.ua/news/zbitki-malogo-y-serednogo-biznesu-za-pershiy-misyatsotsinyuyutsya-v-64-85-mlrd-doslidzhennya-10052022-5936>

¹⁸ Дослідження Advanter Group щодо стану малого та середнього бізнесу в Україні URL: <https://advanter.ua/blog/stan-ta-perspektivi-malogo-j-serednogo-biznesu>

Відсутність достатнього капіталу	29%
Зруйнованість ланцюгів постачання	25%
Несвоєчасність розрахунків клієнтів	23%
Непередбачувані дії держави, які можуть погіршити стан бізнесу	21%

Для наочності звертаємо увагу до діаграми, що ілюструє розподіл цих факторів серед респондентів.



Рис. 1. Ключові фактори, що обмежують відновлення малого та середнього бізнесу в Україні за даними Advanter Group

Згідно з результатами дослідження, представники малого та середнього бізнесу в Україні вказують на основні проблеми, що гальмують їхнє відновлення. Основними перешкодами є низька платоспроможність клієнтів, непередбачуваність ситуації в країні, нестача капіталу та зруйновані ланцюги постачання. У відповідь на ці виклики підприємці визначають основні стратегії стабілізації, зокрема пошук нових клієнтів і каналів продажу, скорочення витрат, запуск нових напрямів бізнесу, застосування антикризових заходів і пошук фінансування.

У порівнянні з європейськими країнами, де малі та середні підприємства становлять 99% від загальної кількості та створюють 85% нових робочих місць, ситуація в Україні є дещо відмінною. Хоча малі та середні підприємства в Україні складають близько 70% від загальної кількості підприємств, їхня частка в економіці та рівень створення нових робочих місць значно нижчі. Це зумовлено економічними труднощами, нестабільною ситуацією в країні, обмеженим доступом до фінансування та іншими бар'єрами. Незважаючи на це, малий та середній бізнес в Україні продовжує відігравати важливу роль у підтримці економічної стабільності. Підприємства цього сектору активно

сприяють розвитку регіональних економік, хоча й стикаються з набагато більшими викликами в порівнянні з країнами ЄС.

Однією з ключових проблем є економічна нестабільність, що проявляється у постійних коливаннях валютного курсу, високій інфляції та ризиках економічних спадів. Це створює непередбачуване бізнес-середовище, яке особливо складне для МСБ через відсутність фінансової стійкості та довгострокових стратегічних резервів. Ситуація ускладнюється також нестабільною податковою політикою та відсутністю чіткої економічної підтримки з боку держави (див. Таблиця 3).

Таблиця 3

Основні перешкоди для МСБ та їх вплив

Перешкоди для МСБ	Вплив на розвиток МСБ	Можливі рішення
Економічна нестабільність	Збільшення витрат, скорочення попиту, зменшення інвестицій	Покращення податкової політики, стабілізація курсу
Обмежений доступ до фінансування	Відсутність можливості розширення, впровадження інновацій	Розвиток альтернативних джерел фінансування
Недостатня інноваційна підтримка	Низький рівень технологічного розвитку, відставання від конкурентів	Створення інноваційних інфраструктур (технопарки, інкубатори)
Регуляторні обмеження	Збільшення витрат на дотримання норм, зниження прибутковості	Спрощення процедур ліцензування, підвищення прозорості
Вплив зовнішніх шоків (війна, зміни клімату, економічні кризи)	Руйнування інфраструктури, зниження попиту, зменшення доступу до ринків	Стратегічне планування для адаптації, дерегуляція
Недостатня довіра в суспільстві	Зниження купівельного попиту, відсутність партнерських відносин	Розвиток прозорості та відповідальності бізнесу
Проблеми з інституційною підтримкою	Обмежений доступ до ресурсів, відсутність допомоги в розвитку	Підвищення ефективності програм підтримки, створення регіональних хабів

Як показано в Таблиці 2, основні перешкоди для МСБ мають значний вплив на їхній розвиток. Підприємства зіштовхуються з серйозними проблемами у фінансуванні, інноваціях та регуляторному середовищі, що стримує їхню діяльність і обмежує потенціал.

Враховуючи це, обмежений доступ до фінансування є ще однією серйозною перешкодою. МСБ часто стикаються з труднощами у залученні капіталу через суворі умови кредитування, високі відсоткові ставки та брак альтернативних джерел фінансування, таких як венчурні інвестиції чи краудфандинг. Це особливо критично для підприємств, які прагнуть розширюватися або впроваджувати інновації.

Недостатня інноваційна підтримка значно стримує розвиток МСБ. Відсутність бізнес-інкубаторів, технопарків та інших інфраструктурних елементів обмежує можливості підприємств впроваджувати нові технології. Крім того, підприємствам часто не вистачає кваліфікованих кадрів для розробки та реалізації інноваційних стратегій.

Регуляторні обмеження створюють додаткові труднощі для МСБ. Бюрократія, складні процедури ліцензування, часті зміни законодавства та високий рівень корупції ускладнюють ведення бізнесу. Підприємства змушені витрачати значні ресурси на вирішення регуляторних питань, що негативно впливає на їхню конкурентоспроможність. Важливим фактором, що ускладнює діяльність малого та середнього бізнесу (МСБ), є вплив зовнішніх шоків, зокрема війна в Україні, глобальні економічні кризи та зміни клімату. Війна спричиняє руйнування інфраструктури, втрату ринків збуту, міграцію населення та збільшення витрат на забезпечення безпеки. Багато компаній зазнали серйозних втрат, припинили свою діяльність або скористалися можливістю релокації, що призвело до зменшення обсягів виробництва та збуту. Це, у свою чергу, негативно вплинуло на економіку країни в цілому.

Глобальні економічні кризи обмежують доступ до міжнародних ринків, спричиняють зростання транспортних витрат та скорочення купівельної спроможності населення, що також впливає на бізнес. Зміни клімату вимагають значних витрат на адаптацію до нових екологічних стандартів і інтеграцію екологічно чистих технологій. Дестабілізація сектору МСБ і зниження його ділової активності призвели до зростання безробіття та погіршення ситуації на ринку праці.

Недовіра в суспільстві та проблеми з інституційною підтримкою є ще одним важливим бар'єром. Відсутність прозорості в діяльності окремих підприємств та недостатній рівень співпраці з місцевими громадами знижують довіру до бізнесу. Крім того, державні та міжнародні програми підтримки часто є складними у доступі, а інституції, що сприяють розвитку підприємництва, здебільшого зосереджені у великих містах, залишаючи регіональні підприємства без належної допомоги.

Таким чином, малий і середній бізнес зіштовхується з низкою економічних, фінансових, інноваційних, регуляторних та соціальних викликів. Подолання цих бар'єрів можливе за умови реформування

регуляторного середовища, покращення доступу до фінансування, посилення інноваційної інфраструктури та розробки адаптивних стратегій, які враховують глобальні виклики й особливості українського контексту

2. Можливості для розвитку малого і середнього бізнесу в системі сталого розвитку регіонів

Малий та середній бізнес (МСБ) є важливим елементом економічного розвитку та соціальної стабільності, зокрема на рівні регіонів. У рамках системи сталого розвитку регіонів, МСБ виступає як основний двигун для створення робочих місць, розвитку інновацій та забезпечення економічної різноманітності. Можливості для розвитку малого і середнього бізнесу в цих умовах зростають завдяки державним ініціативам, спрямованим на підтримку підприємців, а також завдяки використанню інноваційних підходів і технологій.

МСБ має великий потенціал для активного включення у стратегії сталого розвитку, що включають економічні, соціальні та екологічні компоненти. Підвищення його конкурентоспроможності, розвиток зелених технологій, інновацій у бізнес-процесах, а також підтримка з боку держави та міжнародних організацій можуть суттєво покращити ситуацію в регіонах, сприяючи їх сталому розвитку. Інновації відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку малого і середнього бізнесу, сприяючи підвищенню ефективності, адаптації до викликів сучасного світу та створенню нових можливостей для розвитку. Вони охоплюють різноманітні аспекти – від розробки нових продуктів і технологій до впровадження креативних підходів у бізнес-процеси. Нижче наведено основні напрями інновацій у МСБ, які сприяють сталому розвитку регіонів (див. Таблиця 4).

Таблиця 4

Інновації у МСБ для сталого розвитку

Тип інновацій	Приклади	Результати
Продуктові інновації	Розробка екологічно чистих продуктів	Підвищення конкурентоспроможності, розширення ринків
Процесні інновації	Впровадження енергоефективних технологій	Зниження витрат на ресурси, покращення екологічних показників
Управлінські інновації	Використання системи CRM, ERP	Підвищення продуктивності, покращення комунікації
Екологічні інновації	Переробка відходів, використання альтернативних джерел енергії	Зменшення вуглецевого сліду, сприяння сталому розвитку

Отже, інновації у малому та середньому бізнесі відіграють важливу роль у досягненні сталого розвитку, оскільки вони сприяють підвищенню ефективності бізнес-процесів, впровадженню екологічно чистих технологій та раціональному використанню природних ресурсів. Завдяки інноваційним рішенням підприємства можуть не тільки адаптуватися до змін, але й активно брати участь у вирішенні глобальних викликів, таких як зміна клімату, зменшення відходів і забезпечення економічної стійкості на регіональному рівні. Розробка та впровадження чистих технологій і відновлювальних джерел енергії стають важливими елементами боротьби з наслідками кліматичних змін, дозволяючи зменшити кількість відходів і забезпечити сталий розвиток. Крім того, інновації допомагають бізнесу перетворювати проблеми на нові можливості, сприяючи його адаптації до нових умов.

Малий та середній бізнес є ключовим компонентом економіки, сприяючи створенню робочих місць, розвитку інновацій та підвищенню конкурентоспроможності. Для досягнення сталого розвитку МСБ необхідно інтегрувати інноваційні стратегії, створювати сприятливе регуляторне середовище, залучати інвестиції та використовувати міжнародний досвід. Інтеграція інновацій у діяльність підприємств дозволяє не лише покращити внутрішні процеси, а й відповідати на нові вимоги ринку та зміни в економічному середовищі.

Важливим елементом цього процесу є розробка і впровадження інноваційних підходів до управління, виробництва та маркетингу. Це дозволяє бізнесу адаптуватися до швидко змінюваних умов і покращити свою конкурентоспроможність. Для успішного розвитку МСБ потрібно створити сприятливе регуляторне середовище та інституційну інфраструктуру, яка забезпечить стабільність і прозорість бізнес-процесів. Ефективна державна політика має підтримувати підприємців шляхом спрощення процедур ведення бізнесу, зменшення адміністративного навантаження і надання доступу до фінансових і технологічних ресурсів.

Також, зазначимо, що залучення інвестицій є ключовим аспектом сталого розвитку. Воно не лише сприяє розширенню виробничих можливостей малого та середнього бізнесу (МСБ), але й стимулює розвиток інфраструктури та впровадження технологічних інновацій.

Важливу роль у цьому процесі відіграє міжнародне партнерство. Воно є ключовим чинником забезпечення сталого розвитку та зміцнення економічної стабільності в умовах глобалізації¹⁹. Міжнародне співробітництво дозволяє країнам і регіонам отримувати доступ до новітніх

¹⁹ Черкасова В. В. Специфіка міжнародного партнерства та співробітництва. Спільні та відмінні риси. Взаємозв'язок. URL: http://www.confcontact.com/20121221/4_cherkasova.htm

технологій, передового досвіду, фінансування та нових ринків. Це, у свою чергу, є критично важливим для підвищення конкурентоспроможності підприємств та зниження ризиків, особливо в кризові періоди. Нижче наведено основні переваги, які міжнародне партнерство забезпечує для МСБ (див. Таблиця 5).

Таблиця 5

Переваги міжнародного партнерства для МСБ

Сфера впливу	Переваги	Приклади
Технології	Доступ до новітніх технологій	Використання відновлювальних джерел енергії, автоматизація процесів
Фінансування	Можливість залучення міжнародних інвестицій, грантів	Програми підтримки від ОЕСР, ЄС, міжнародних банків
Інновації	Розвиток інноваційних підходів у виробництві та управлінні	Створення стартапів, запровадження ІІІ для оптимізації бізнес-процесів
Досвід	Обмін знаннями, адаптація до найкращих світових практик	Навчальні програми, стажування в міжнародних компаніях
Ринки	Вихід на нові ринки збуту	Експорт продукції до ЄС, участь у міжнародних виставках та тендерах

Таким чином, міжнародне партнерство є важливим інструментом підтримки та розвитку малого і середнього бізнесу в умовах глобалізації. Воно забезпечує доступ до новітніх технологій, фінансових ресурсів і передового досвіду, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємств, зменшити ризики та сприяти впровадженню інновацій. Завдяки міжнародній співпраці МСБ отримуватиме нові можливості для адаптації до глобальних викликів, розвитку стійких бізнес-моделей та ефективної інтеграції у світову економіку.

Завдяки міжнародній співпраці підприємства мають можливість запозичувати ефективні практики управління, використовувати сучасні наукові досягнення та інтегрувати інноваційні рішення у свої бізнес-процеси²⁰. Особливо це стосується сфер, які вимагають глобального підходу, таких як екологічна стійкість, боротьба зі зміною клімату,

²⁰ Бойчук Н.Я., Осадча В.В. Міжнародне співробітництво у науковій сфері України. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/5e69c4b8-b322-4375-91ef-f04582c4bf06/content>

розвиток відновлюваних джерел енергії, цифровізація та технологічний прогрес.

Міжнародне співробітництво має особливе значення для розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ), особливо в регіонах, що стикаються з проблемами економічного відставання²¹. Через міжнародні зв'язки підприємства можуть отримати доступ до новітніх технологій, нових ринків збуту та фінансування, що є критичним для розширення виробничих потужностей та підвищення конкурентоспроможності. Така взаємодія дозволяє бізнесу адаптуватися до змін, інтегрувати нові підходи та рішення, орієнтовані на сталий розвиток.

Процес глобалізації та інтеграції господарств через міжнародне співробітництво не лише забезпечує доступ до передового зарубіжного досвіду, а й дозволяє швидше впроваджувати інновації у виробництво. Ці інновації, зокрема у сферах екологічно чистих технологій та відновлювальних джерел енергії, стають важливими чинниками для забезпечення сталого розвитку регіонів. У результаті цього малий та середній бізнес стає ключовим гравцем у розв'язанні глобальних викликів, таких як зміна клімату, зменшення відходів і забезпечення економічної стійкості на регіональному рівні.

У цьому контексті важливо зазначити, що зростаюча взаємозалежність країн та розвиток міжнародних організацій для підтримки сталого розвитку МСБ мають особливе значення для зміцнення економічної стабільності та створення нових можливостей для бізнесу в різних регіонах. Особливо важливим є розвиток економічної інтеграції, яка сприяє зростанню економік і дозволяє малому та середньому бізнесу використовувати нові можливості для сталого розвитку, адаптуючись до світових стандартів і забезпечуючи регіональний прогрес.

Крім того, міжнародні партнерства сприяють налагодженню довгострокових зв'язків між підприємствами, університетами, дослідницькими установами та міжнародними організаціями. Це дозволяє об'єднувати зусилля у вирішенні глобальних викликів, таких як бідність, нерівність, екологічні катастрофи та забезпечення сталого розвитку регіонів. Завдяки цьому створюються нові можливості для трансферу технологій, розвитку спільних інноваційних проєктів, підвищення рівня професійної підготовки кадрів та обміну досвідом.

В умовах сучасного світу, коли глобальні виклики вимагають колективних зусиль, міжнародне партнерство стає основою для впровадження змін і досягнення спільних цілей сталого розвитку. Таким чином, інтеграція інновацій та інвестицій у діяльність малого і

²¹ Вірковська А. Міжнародне співробітництво як основа зовнішньоторговельної діяльності країни. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/>

середнього бізнесу є ключовими факторами для забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Завдяки цьому можна створити більш стійке, економічно ефективне і екологічно безпечне середовище для розвитку регіонів, що забезпечить збереження природи і підвищення якості життя в майбутньому.

Особливу роль у цьому процесі відіграє міжнародне партнерство, яке відкриває доступ до сучасних технологій, новітніх фінансових інструментів та експертизи, необхідних для впровадження інновацій у діяльність малого і середнього бізнесу. Співпраця з міжнародними організаціями, участь у грантових програмах, а також обмін досвідом з іншими країнами дозволяють українським підприємствам розширювати горизонти своєї діяльності та активно інтегруватися в глобальні економічні процеси. Це сприяє розвитку нових секторів економіки, створенню робочих місць та зміцненню позицій малого і середнього бізнесу як драйвера регіонального розвитку.

Використання міжнародного досвіду є ключовим фактором для підвищення конкурентоспроможності МСБ, особливо в умовах глобалізації. Вивчення та адаптація до найкращих світових практик дає можливість українським підприємствам бути більш гнучкими та готовими до сучасних викликів. Інтеграція міжнародних стандартів та інноваційних рішень у бізнес-практики дозволяє МСБ швидше адаптуватися до змін на ринку, поліпшити якість продукції та послуг, а також значно підвищити свою ефективність та прибутковість. Загалом, успіх малого та середнього бізнесу в Україні багато в чому залежить від здатності інтегрувати інновації в свою діяльність, створювати ефективні партнерства та активно використовувати міжнародний досвід для досягнення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

У підсумку зазначимо, що, малий та середній бізнес є важливим чинником забезпечення сталого розвитку регіонів, оскільки він сприяє економічному зростанню, створенню нових робочих місць та підвищенню соціальної стабільності. Для того, щоб МСБ став ефективним інструментом сталого розвитку, необхідно інтегрувати інноваційні стратегії в його діяльність, а також створити сприятливе регуляторне середовище. Важливу роль у цьому процесі відіграє державна підтримка, міжнародне партнерство та залучення інвестицій, що дозволяють МСБ отримати доступ до новітніх технологій, фінансових ресурсів і знань, а також вийти на нові ринки.

Інновації, зокрема екологічні та технологічні, є важливими двигунами сталого розвитку МСБ, оскільки вони допомагають підприємствам адаптуватися до змінюваного економічного середовища та ефективно використовувати ресурси. Міжнародне співробітництво

сприяє розширенню можливостей для розвитку, зменшенню ризиків та підвищенню конкурентоспроможності. Завдяки такому підходу МСБ може стати важливим фактором забезпечення економічної стійкості та екологічної рівноваги на регіональному рівні, що є ключовим для сталого розвитку країни в цілому.

3. Політичні стратегії та рамки для сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в системі сталого розвитку регіонів в Україні

Після розгляду можливостей для розвитку малого та середнього бізнесу в системі сталого розвитку регіонів важливо зосередитись на ключових політичних стратегіях і нормативних рамках, які можуть забезпечити ефективну підтримку цього сектору. Враховуючи важливість сталого розвитку для економічного та соціального зростання, особливо на регіональному рівні, політичні стратегії відіграють визначальну роль у створенні сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу. Вони сприяють не тільки інтеграції бізнесу у глобальні процеси, але й підтримці місцевих ініціатив, які відповідають вимогам сталого розвитку. Тому розгляд політичних стратегій та рамок для сприяння розвитку МСБ є необхідним наступним кроком у розумінні того, як держава може підтримувати підприємства, забезпечуючи стабільність і сталий прогрес на регіональному рівні.

Після цього важливо зосередитись на конкретних політичних стратегіях та нормативних рамках, які можуть бути застосовані для ефективного сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в системі сталого розвитку регіонів. Оскільки політичні стратегії визначають напрямки та механізми підтримки, вони мають вирішальне значення для створення умов, що стимулюють інвестиції, інновації та сталий розвиток на локальному рівні. Для кращого розуміння цього процесу доцільно розглянути низку ключових стратегій, що вже реалізуються на національному та регіональному рівнях. Зокрема, вони визначають пріоритети, заходи та ресурси, які сприятимуть розвитку МСБ. З цією метою представлена таблиця 6, що містить основні стратегії та політичні рамки. Вибір зазначених стратегій зумовлений їхньою ключовою роллю у забезпеченні відновлення, сталого розвитку та трансформації малого і середнього підприємництва (МСБ) в Україні. Кожна з них має своє унікальне спрямування, що відповідає різним аспектам розвитку МСБ.

Таблиця 6

**Політичні стратегії та нормативні рамки
для сприяння розвитку малого та середнього бізнесу
в системі сталого розвитку регіонів України**

№	Стратегія	Ключові напрями та заходи	Цілі та очікувані результати
1	Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва до 2027 року	– Підтримка підприємництва в умовах сталого розвитку. – Цифровізація бізнесу. – Розвиток інфраструктури для МСП.	Сприяння відновленню та розвитку малого бізнесу в умовах сталого розвитку, впровадження інноваційних та цифрових рішень.
2	Стратегія сталого розвитку України до 2030 року	– Підвищення енергоефективності. – Розвиток «зеленої» економіки. – Підтримка регіонального розвитку.	Забезпечення сталого розвитку країни через екологічні ініціативи, підтримка малих і середніх підприємств у регіонах.
3	Національна економічна стратегія України до 2030 року	– Диверсифікація економіки. – Підтримка інноваційних підприємств. – Вдосконалення умов для ведення бізнесу.	Забезпечення сталого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності малого бізнесу.
4	Стратегія розвитку інфраструктури до 2030 року	– Покращення транспортної та логістичної інфраструктури. – Створення індустріальних парків та технопарків.	Забезпечення необхідної інфраструктури для розвитку малого та середнього бізнесу в регіонах.
5	Програма розвитку малого та середнього підприємництва в Україні	– Пільгові кредити. – Створення регіональних бізнес-центрів. – Підтримка соціальних підприємств.	Підтримка малого та середнього бізнесу через фінансування, створення бізнес-інфраструктури та стимулювання інноваційних ініціатив.
6	Стратегія цифрової трансформації економіки України	– Інтеграція цифрових технологій у бізнес. – Підтримка стартапів і технологічних компаній. – Розвиток е-комерції.	Підвищення конкурентоспроможності і малого бізнесу через цифровізацію та інтеграцію новітніх технологій.

Продовження таблиці 6

7	Програма підтримки сталого розвитку сільських територій	– Підтримка фермерських господарств. – Розвиток агро-туризму. – Підтримка місцевих підприємців.	Стимулювання економічного розвитку сільських територій через підтримку малого бізнесу, розвиток агропідприємств та туризму.
8	Ініціативи міжнародних організацій і донорів	– Фінансування проектів. – Технічна допомога та консалтинг. – Підтримка інвестиційних ініціатив.	Залучення міжнародної допомоги для розвитку малого бізнесу, створення сприятливого бізнес-середовища в Україні.
9	План національних реформ в рамках угоди про асоціацію з ЄС	– Спрощення регулювання бізнесу. – Інтеграція стандартів ЄС. – Підтримка експорту українських товарів.	Підвищення конкурентоспроможності і малого бізнесу на європейському ринку через гармонізацію стандартів та створення сприятливих умов для бізнесу.

Розглянемо кожну з зазначених стратегій більш детально, акцентуючи увагу на їхньому впливі на розвиток малого та середнього бізнесу в контексті сталого розвитку.

Однією з важливих політичних стратегій для сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні є Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, яку Кабінет Міністрів України схвалив 30 серпня 2024 року. Цей стратегічний документ окреслює основні напрями державної політики, спрямовані на підтримку підприємництва в умовах сталого розвитку, а також визначає заходи для розвитку МСБ в умовах цифрової трансформації та інтеграції у світову економіку.

Операційний план реалізації цієї стратегії на 2024–2027 роки включає конкретні заходи для досягнення поставлених цілей. Важливими аспектами реалізації є моніторинг і оцінка ефективності впровадження політики, а також коригування планів у разі необхідності. Зокрема, серед основних аспектів можна виділити відновлення зруйнованих підприємств, зелену трансформацію, цифровізацію та розвиток інноваційного потенціалу. Ці напрями забезпечують інтеграцію МСБ у стратегії сталого розвитку регіонів. У Таблиці 7 узагальнено основні напрями державної підтримки МСБ у контексті сталого розвитку.

Напрями державної підтримки МСБ

Напрямок підтримки	Основні заходи	Очікуваний результат
Відновлення бізнесу	– Програма «Зроблено в Україні» – Гранти для переробних підприємств – Програма «Доступні кредити 5-7-9»	Підвищення доступу до капіталу, створення нових робочих місць
Цифровізація та інновації	– Впровадження цифрових рішень – Створення наукових парків і кластерів – Використання ІШ	Підвищення ефективності бізнес-процесів, розвиток інноваційного потенціалу
Зелений перехід	– Енергоаудити підприємств – Оцінка вуглецевого сліду – Розвиток відновлювальних джерел енергії	Зменшення екологічного впливу, підвищення екологічної стійкості підприємств
Спрощення ведення бізнесу	– Дерегуляція – Спрощення процедур – Створення сприятливого бізнес-середовища	Зниження адміністративного навантаження, підвищення прозорості бізнесу

Таким чином, напрями державної підтримки малого і середнього бізнесу створюють основу для інтеграції МСБ у стратегії сталого розвитку регіонів, забезпечуючи інноваційний розвиток, екологічну стійкість та соціальну інклюзивність. Також, зазначимо, що документ визначає ключові напрями державної політики у сфері МСП, зокрема відновлення зруйнованих підприємств за принципом «build back better». Особливу увагу приділено зеленому переходу, цифровій трансформації, інноваційному розвитку та інклюзивності бізнесу. Стратегія враховує рекомендації ОЕСР, узгоджується з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС та відповідає Плану для Ukraine Facility²². Одним із пріоритетів є відновлення та спрощення умов ведення бізнесу, включаючи дерегуляцію, розширення доступу до капіталу та запровадження нових інструментів підтримки. У рамках державної політики «Зроблено в Україні» пропонуються гранти для переробних підприємств, програма «Доступні кредити 5-7-9» та можливості

²² Кабмін схвалив Стратегію розвитку малого та середнього бізнесу до 2027 року.
URL: https://biz.ligazakon.net/news/230265_kabmn-skhvaliv-strategy-rozvitku-malogo-ta-serednogo-bznesu-do-2027-roku

страхування від воєнних ризиків. Додатково передбачено ширше залучення малого і середнього бізнесу до публічних закупівель.

Інноваційний розвиток і цифрова трансформація також є важливими елементами Стратегії. Передбачається впровадження підходу розумної спеціалізації, створення галузевих кластерів і наукових парків, які сприятимуть залученню інвестицій та розвитку регіонів. Цифровізація бізнес-процесів, застосування технологій штучного інтелекту, електронного виставлення рахунків і миттєвих платежів значно посилять інноваційний потенціал підприємств. Для підтримки зеленого переходу заплановано створення онлайн-інструменту для оцінки вуглецевого сліду підприємств та організацію професійних енергоаудитів. Загалом, Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва є важливим кроком до забезпечення економічного зростання та соціальної стабільності в Україні. Вона створює умови для розвитку інноваційних і сталих бізнес-моделей, підвищує конкурентоспроможність підприємств, сприяє інтеграції МСБ в міжнародний економічний простір і забезпечує сталий розвиток регіонів.

Щодо Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, то вона орієнтована на створення умов для сталого зростання через інвестиції в енергозберігаючі технології, спрощення доступу до фінансування та підтримку регіональних ініціатив, які сприяють сталому розвитку.

Національна економічна стратегія України на період до 2030 року була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179²³. Цей стратегічний документ визначає основні напрями економічного розвитку країни, зокрема підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток інновацій, підвищення конкурентоспроможності та інтеграцію в світову економіку. Варто зазначити, що в Україні також діють інші стратегічні документи, спрямовані на сталий розвиток. Одним із них є Національна стратегія управління відходами до 2030 року, схвалена 8 листопада 2017 року²⁴. Вона спрямована на створення ефективної системи управління відходами, яка відповідає сучасним екологічним стандартам та підтримує сталий розвиток регіонів. Крім того, 25 червня 2024 року Кабінет Міністрів України схвалив Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року, який узгоджує екологічну, енергетичну та економічну політику країни для

²³ Постанова від 10 березня 2021 р. № 202 Про внесення змін до Національної економічної стратегії на період до 2030 року. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-nacionalnoyi-ekonomichnoyi-strategiyi-na-period-do-2030-t100321?utm_source=chatgpt.com

²⁴ Уряд схвалив Національну стратегію управління відходами. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/250405028?utm_source=chatgpt.com

досягнення сталого розвитку²⁵. Усі ці документи формують комплексний підхід до сталого розвитку України, охоплюючи ключові економічні, екологічні та енергетичні аспекти. Вони забезпечують основу для інтеграції національної економіки в глобальні процеси, підтримки інноваційного розвитку та створення сприятливих умов для малого та середнього бізнесу.

Національна економічна стратегія України на період до 2030 року була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179²⁶. Дана стратегія має на меті забезпечити стабільне економічне зростання, підвищення конкурентоспроможності країни на глобальному рівні та створення сприятливого інвестиційного клімату. Основні напрями стратегії орієнтовані на підтримку інноваційної діяльності, розвиток цифрових технологій, стимулювання підприємництва та модернізацію економіки.

Особливий акцент зроблено на впровадженні програм фінансування малого та середнього бізнесу, які є важливими драйверами економічного зростання та регіонального розвитку. Стратегія передбачає спрощення доступу до кредитів для підприємців, створення нових фінансових інструментів, а також сприяння залученню міжнародних інвестицій для розширення діяльності бізнесу. Ключовою частиною стратегії є інвестування у сталий розвиток, що включає підтримку проєктів з енергоефективності, впровадження екологічно чистих технологій, а також розвиток зеленої економіки. Значна увага приділяється розвитку людського капіталу через підтримку освіти, наукових досліджень та підготовку висококваліфікованих кадрів, здатних адаптуватися до нових викликів глобальної економіки. Крім того, стратегія спрямована на збільшення експорту, зокрема через інтеграцію в міжнародні економічні процеси, розвиток логістичної інфраструктури та забезпечення доступу українських підприємств до нових ринків збуту. Особливу роль відіграє реалізація регіональних ініціатив, які сприяють збалансованому розвитку територій, зменшенню економічної нерівності та створенню нових робочих місць. Таким чином, Національна економічна стратегія до 2030 року є основою для довгострокового економічного розвитку України, яка поєднує в собі підтримку підприємництва, інновацій та екологічної стійкості, що є фундаментом для сталого економічного прогресу країни.

²⁵ Україна затвердила Національний план з енергетики та клімату. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-zatverdyla-natsionalnyi-plan-z-energetyky-ta-klimatu/?utm_source=chatgpt.com

²⁶ Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/179-2021-%D0%BF?utm_source=chatgpt.com#Text

Стратегія розвитку інфраструктури України до 2030 року спрямована на модернізацію та розширення транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури країни. Це створює сприятливі умови для малого та середнього бізнесу, забезпечуючи кращий доступ до ринків, ресурсів та сучасних технологій. Зокрема, розвиток транспортної мережі сприяє ефективній логістиці, а вдосконалення цифрової інфраструктури відкриває нові можливості для інновацій та електронної комерції.

Варто зазначити, що 24 грудня 2024 року уряд схвалив Стратегію розвитку та розбудови прикордонної інфраструктури з країнами ЄС та Молдовою до 2030 року, яка передбачає створення нових економічних можливостей для регіонів, розвиток транспортних коридорів та покращення прикордонних переходів²⁷. Крім того, у серпні 2024 року Україна затвердила план інвестицій у розмірі 20 мільярдів доларів для розвитку відновлюваної енергетики, з метою досягнення 27% частки відновлюваних джерел у енергобалансі країни до 2030 року²⁸. Ці стратегічні ініціативи сприяють створенню економічних зон та індустріальних парків, що стимулює розвиток малого та середнього бізнесу, а також впровадженню інноваційних технологій, підвищуючи конкурентоспроможність української економіки.

Щодо програма розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, то вона спрямована на створення сприятливих умов для функціонування та зростання малого і середнього бізнесу. Основними напрямками цієї програми є: спрощення податкового та регуляторного середовища (зменшення адміністративних бар'єрів, спрощення процедур реєстрації та ліцензування, а також оптимізація податкового навантаження для підприємців); розширення доступу до фінансування (запровадження механізмів підтримки, таких як державні гранти, пільгові кредити та програми співфінансування, що сприяють фінансовій стійкості та розвитку підприємств); створення умов для розвитку стартапів (надання консультаційних послуг, програм наставництва та навчання для новостворених підприємств, що сприяє інноваційному розвитку та підвищенню конкурентоспроможності).

Варто зазначити, що в Україні діють як загальнодержавні, так і регіональні програми розвитку малого та середнього підприємництва. Наприклад, на регіональному рівні також реалізуються програми,

²⁷ Затверджено Стратегію розвитку та розбудови прикордонної інфраструктури з країнами ЄС та Молдовою до 2030 року. URL: <https://mtu.gov.ua/news/36267.html>

²⁸ Ukraine approves \$20 billion plan to increase renewable energy production by 2030. URL: https://www.reuters.com/sustainability/ukraine-approves-20-bln-plan-increase-renewable-energy-production-by-2030-2024-08-13/?utm_source=chatgpt.com

спрямовані на підтримку підприємництва²⁹. Зокрема, ці програми сприяють створенню сприятливого бізнес-клімату, стимулюють економічне зростання та забезпечують стійкий розвиток малого та середнього підприємництва в Україні.

Стратегія цифрової трансформації економіки України спрямована на впровадження цифрових технологій у всі сфери економіки, зокрема в малий та середній бізнес. Особлива увага приділяється підвищенню цифрової грамотності підприємців, створенню платформ для ведення бізнесу та підтримці стартапів. Зокрема, 17 листопада 2021 року Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року³⁰. У жовтні 2024 року Україна продовжила інтеграцію до європейського цифрового простору, що сприяє впровадженню європейських цифрових стандартів та технологій у всіх сферах економіки. Це підвищує ефективність бізнес-процесів та конкурентоспроможність підприємств³¹. Крім того, у серпні 2024 року було схвалено Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, яка передбачає заходи з підтримки цифровізації МСП³². Ці ініціативи сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні шляхом цифровізації, що забезпечує їхню стійкість та конкурентоспроможність на внутрішньому та міжнародному ринках.

Програма підтримки сталого розвитку сільських територій спрямована на всебічний розвиток підприємництва у сільській місцевості, що є ключовою складовою сталого розвитку України. Вона передбачає надання державних субсидій, пільгових кредитів та інших фінансових інструментів, що дозволяють підтримати аграрний сектор,

²⁹ Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/246648494?utm_source=chatgpt.com

³⁰ Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1467-2021-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text

³¹ Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Жовтень 2024 року. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-zhovten-2024?utm_source=chatgpt.com

³² Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/821-2024-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text

модернізувати сільськогосподарське обладнання, підвищити продуктивність виробництва та збільшити експортний потенціал.

Особлива увага приділяється залученню інвестицій у туристичні ініціативи, розвитку екологічно чистих фермерських господарств і популяризації регіональних продуктів, що сприяє створенню нових робочих місць, збільшенню зайнятості населення у сільській місцевості та залученню туристів. Програма також передбачає масштабні інвестиції у сільську інфраструктуру. Це включає будівництво та модернізацію доріг, систем водопостачання, енергомереж, освітніх та медичних закладів, що, своєю чергою, підвищує якість життя мешканців сільських територій та створює сприятливі умови для розвитку бізнесу. Крім того, важливим напрямом є стимулювання створення кооперативів, формування кластерів із виробництва сільськогосподарської продукції та впровадження інноваційних технологій. Програма також зосереджена на навчанні фермерів сучасним підходам до господарювання та підтримці молодих підприємців, сприяючи сталому соціально-економічному розвитку сільських територій³³.

Щодо ініціатив міжнародних організацій і донорів, то вони відіграють важливу роль у розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, забезпечуючи як фінансову, так і технічну допомогу. Ці ініціативи спрямовані на впровадження сталих бізнес-моделей, підтримку підприємців на етапах створення і масштабування бізнесу, а також розвиток інноваційних підходів до ведення підприємницької діяльності. Особливу увагу приділено грантовим програмам, які дозволяють підприємцям отримувати фінансову підтримку для реалізації проєктів, орієнтованих на сталий розвиток. Такі програми часто фінансуються міжнародними донорами, серед яких Європейський Союз, Програма розвитку ООН (UNDP), Світовий банк та інші організації.

Розвиток бізнес-інкубаторів і акселераторів є ще одним важливим аспектом діяльності міжнародних ініціатив. Ці платформи забезпечують підприємців доступом до навчання, наставництва, мережування і фінансування, що сприяє зростанню інноваційного потенціалу малого та середнього бізнесу.

Партнерства з міжнародними організаціями, такими як ЄБРР, Міжнародна фінансова корпорація (IFC) і GIZ, створюють можливості для обміну досвідом, залучення інвестицій і впровадження найкращих практик сталого розвитку. Крім того, ініціативи донорів часто включають програми з цифровізації бізнесу, розвитку зеленої економіки та під-

³³ Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>

тримки соціального підприємництва. Це дозволяє підприємцям адаптуватися до сучасних викликів, зокрема в умовах глобалізації, та забезпечує сталий розвиток як на локальному, так і на міжнародному рівнях.

Щодо плану національних реформ в рамках угоди про асоціацію з ЄС, то він спрямований на інтеграцію українського бізнесу в європейський економічний простір та створення конкурентоспроможної бізнес-середовища. Програми технічної допомоги та гранти від європейських донорів, таких як Європейська комісія та Європейський інвестиційний банк, підтримують модернізацію підприємств і адаптацію їхньої продукції до стандартів ЄС, відкриваючи нові можливості для українського бізнесу³⁴.

Отже усі ці стратегії формують комплексну підтримку малого та середнього бізнесу, забезпечуючи умови для його сталого розвитку, інтеграції в міжнародні ринки та впровадження інноваційних підходів. Вони створюють сприятливе середовище для бізнесу, в якому поєднуються державна підтримка, фінансування, навчання та технологічні інновації. Це дозволяє підприємствам адаптуватися до швидко змінюваних умов глобалізованого ринку, підвищуючи свою конкурентоспроможність. Крім того, реалізація цих стратегій стимулює розвиток місцевих ініціатив, що сприяють не тільки економічному, але й соціальному прогресу в регіонах. Варто зазначити, що деякі з цих програм і стратегій були розроблені та почали впроваджуватися ще до повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Однак їхня повноцінна реалізація можлива за умов стабілізації економічної ситуації, забезпечення безпеки, міжнародної підтримки та адаптації до нових викликів. Відповідно, ці стратегії створюють передумови для стабільного зростання малого та середнього бізнесу в Україні, сприяючи сталому розвитку на національному та регіональному рівнях.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок, зазначимо, що малий та середній бізнес (МСБ) є важливим компонентом економіки України та відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку регіонів. Проблеми, з якими стикаються підприємці цього сектору, такі як високий рівень адміністративних бар'єрів, обмежений доступ до фінансування, відсутність необхідних інфраструктурних умов для розвитку, залишають значний вплив на їх здатність досягати сталого зростання та інноваційного розвитку.

³⁴ План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: https://me.gov.ua/documents/detail?id=0232a705-cfd2-4855-a232-c578a5df34b4&lang=uk-ua&title=planzakhodivzvikonanniaugodiproasotsiatsiiumizhukrainoiutas&utm_source=chatgpt.com

Одним із найбільших викликів для малого та середнього бізнесу (МСБ) є необхідність подолати бюрократичні бар'єри та забезпечити доступ до фінансування, що залишається суттєвою проблемою для підприємців, особливо на стадії започаткування або розширення бізнесу. Спрощення податкової системи, зменшення витрат на адміністрування та підвищення прозорості всіх процедур могли б значно сприяти розвитку бізнесу, підвищуючи його конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

Ситуація ускладнюється війною в Україні, яка суттєво вплинула на економічну стабільність, логістику, доступ до ринків і джерел фінансування. Проте навіть у таких умовах можливості для розвитку малого та середнього бізнесу на регіональному рівні зросли завдяки реалізації різних державних і регіональних програм підтримки. Це включає доступ до пільгових кредитів, грантових програм, а також підтримку інноваційних стартапів. Такі ініціативи допомагають підприємствам не лише розширювати свою діяльність, але й адаптуватися до сучасних умов ринку, враховуючи виклики, спричинені війною.

Політичні стратегії і рамки, розроблені для підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, створюють сприятливі умови для підприємців на всіх рівнях – від національного до місцевого. Стратегії сталого розвитку, такі як Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва, а також державні програми, спрямовані на забезпечення інвестицій, інфраструктури та цифрової трансформації, мають великий потенціал для зміцнення цього сектора. Вони передбачають заходи, спрямовані на вдосконалення регуляторної політики, підтримку екологічних ініціатив, а також на інтеграцію українських підприємств у світову економіку.

Регіональні стратегії та програми також мають важливе значення, оскільки вони можуть створити умови для локалізованого розвитку бізнесу та економічного зростання. Підтримка місцевих ініціатив та інвестицій у створення економічних зон, індустріальних парків і бізнес-інкубаторів дозволить створювати нові робочі місця, а також знизить рівень безробіття в регіонах, що в свою чергу сприятиме соціальній стабільності.

Незважаючи на складнощі, розвиток малого та середнього бізнесу на регіональному рівні є основою для досягнення соціально-економічної стабільності та покращення якості життя. Важливою складовою сталого розвитку є створення конкурентоспроможного бізнес-середовища, яке може бути досягнуто через спільні зусилля державних органів, місцевих органів влади та міжнародних партнерів. Отже, для досягнення сталого розвитку регіонів України важливо забезпечити стабільне зростання малого та середнього бізнесу, що сприятиме

зменшенню економічної нерівності, розвитку місцевих громад і покращенню соціальних стандартів.

АНОТАЦІЯ

Розвиток малого та середнього бізнесу (МСБ) є ключовим елементом сталого регіонального розвитку, що забезпечує економічну стабільність та соціальний прогрес. Проте, в умовах України МСБ стикаються з численними викликами, зокрема, високими адміністративними бар'єрами, нестабільністю фінансових та економічних умов. Попри це, існують численні можливості для розвитку цього сектору, зокрема через підтримку інновацій, інтеграцію у глобальні ринки та покращення регіональної інфраструктури. Важливим фактором є наявність ефективних політичних стратегій та нормативних рамок, які сприяють розвитку МСБ в умовах сталого розвитку. В Україні прийняті різні стратегії, які націлені на підтримку підприємців, зокрема через фінансові програми, податкові пільги та стимулювання регіональних ініціатив. Однією з основних задач є створення сприятливого бізнес-клімату для забезпечення сталого економічного зростання на місцевому рівні. Цей підхід дозволяє підвищити конкурентоспроможність МСБ та забезпечити стабільний розвиток регіонів у майбутньому.

Література

1. Ukraine approves \$20 billion plan to increase renewable energy production by 2030. URL: https://www.reuters.com/sustainability/ukraine-approves-20-bln-plan-increase-renewable-energy-production-by-2030-2024-08-13/?utm_source=chatgpt.com
2. Бойчук Н.Я., Осадча В.В. Міжнародне співробітництво у науковій сфері України. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/5e69c4b8-b322-4375-91ef-f04582c4bf06/content>
3. Вірковська А. Міжнародне співробітництво як основа зовнішньоторговельної діяльності країни. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/>
4. Гапеева О., Вітютін Є. Економічна стабільність як основа стійкості держави в контексті сучасних досягнень та викликів. *Економіка та суспільство*, 2024. № (62). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-27>
5. Давимука С. А., Федулова Л. І. Теоретико-методологічний дискурс сучасного регіонального інноваційного розвитку. *Регіональна економіка*, 2018. № 1(87). С. 5-16. URL: http://re.gov.ua/doi/re2018.01.005_u.php
6. Державна регуляторна служба України. URL: <https://www.drs.gov.ua/regionalni-novyny/pokrashhennya-regulyatornogo-seredovyssha-stalo>

priorytetnym-napryamom-programy-rozvytku-pidpryyemnytstva-ivano-frankivskoyi-oblasti/

7. Дикань В. Л., Шраменко О. В. Стратегічні орієнтири державного регулювання суб'єктів малого та середнього бізнесу. *Стратегічні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств у цифровому економічному просторі: колективна монографія* / за ред. д.е.н., проф. Ареф'євої О.В. Київ: ФОП Маслаков, 2019. С. 47–55.

8. Дослідження Advanter Group щодо стану малого та середнього бізнесу в Україні URL: <https://advanter.ua/blog/stan-ta-perspektivi-malogo-j-serednogo-biznesu>

9. Доступність фінансових ресурсів для українського бізнесу URL: https://ces.org.ua/sme_access/

10. Затверджено Стратегію розвитку та розбудови прикордонної інфраструктури з країнами ЄС та Молдовою до 2030 року. URL: <https://mtu.gov.ua/news/36267.html>

11. Збитки малого й середнього бізнесу за шість тижнів війни оцінюються в \$64–85 млрд – дослідження. forbes.ua: URL: <https://forbes.ua/news/zbitki-malogo-y-serednogo-biznesu-za-pershiiy-misyatsotsinyuyutsya-v-64-85-mlrd-doslidzhennya-10052022-5936>

12. Кабмін схвалив Стратегію розвитку малого та середнього бізнесу до 2027 року. URL: https://biz.ligazakon.net/news/230265_kabmn-skhvaliv-strategyu-rozvitku-malogo-ta-serednogo-bznesu-do-2027-roku

13. Ковч Т. Інституційна підтримка малого та середнього бізнесу як драйвер економічного розвитку. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/5929/>

14. Кузьмін О.С. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Підручник / О.С.Кузьмін, Н.І.Горбаль. Львів: Компакт – ЛВ, 2005. 304 с.

15. Мінцберг Г. «Зліт та падіння стратегічного планування». / Генрі Мінцберг; [Пер. з англ. К. Сисоева]. К: Видавництво Олексія Капусти (підрозділ «Агенції «Станадрт»). 2008. 412 с.

16. Перепелиця Н. О. Довіра як чинник політичного розвитку: погляд Френсіса Фукуями. *Політикус*. 2019. № 2. С. 11-16.

17. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: https://me.gov.ua/documents/detail?id=0232a705-cfd2-4855-a232-c578a5df34b4&lang=uk-ua&title=planzakhodivzvikonanniaugodiproasotsiatsiiumizhukrainoiutas&utm_source=chatgpt.com

18. Полянський В. Механізм формування «шоків» в економіці та їх характерні ознаки. *Економіка та суспільство*, 2024. № (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-83>

19. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Видавництво «Наш формат», 2020. 425с.

20. Постанова від 10 березня 2021 р. № 202 Про внесення змін до Національної економічної стратегії на період до 2030 року. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-nacionalnoyi-ekonomichnoyi-strategiyi-na-period-do-2030-t100321?utm_source=chatgpt.com

21. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/179-2021-%D0%BF?utm_source=chatgpt.com#Text

22. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/246648494?utm_source=chatgpt.com

23. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2027 роках. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/821-2024-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text

24. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1467-2021-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text

25. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>

26. Родченко В. Б., Рекун Г. П. Механізми інституціалізації довіри, як основа інноваційного розвитку підприємницького середовища. *Розвиток підприємництва в Україні: безпека здійснення господарської діяльності: зб. наук. пр. за підсумками круглого столу* (14 груд. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 177–180.

27. Сергієнко Т.І., Винник Д.А. Інновації та інвестиції як основа сталого розвитку. *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття*. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції 17-18 жовтня 2023 року. Одеса: Одеський національний технологічний університет, 2023. С. 175-177.

28. Сергієнко Т.І., Лобань С.І. Забезпечення економічної стійкості та конкурентоспроможності підприємств у післявоєнний період в контексті сталого розвитку. *Вища технічна освіта XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: колективна монографія* / За заг. ред. В.В. Єфре-

менко, Л.К. Лисак. Краматорськ-Івано-Франківськ: ДонНАБА, 2024. Вип. 3. С. 224-234.

29. Ситник Н. С. Роль малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. *Причорноморські економічні студії*, 2018. Вип. 26(1). С. 83-87.

30. Україна затвердила Національний план з енергетики та клімату. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-zatverdyla-natsionalnyj-plan-z-energetyky-ta-klimatu/?utm_source=chatgpt.com

31. Управління сталим розвитком промислового підприємства: теорія і практика: колективна монографія / За ред. д. філософ. н., проф. Воронкової В. Г., д. е. н., проф. Метеленко Н. Г.; МОН України, ІННІ ЗНУ. Запоріжжя: «Видавничий дім «Гельветика», 2021. 440с.

32. Уряд схвалив Національну стратегію управління відходами. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/250405028?utm_source=chatgpt.com

33. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Жовтень 2024 року. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-zhovten-2024?utm_source=chatgpt.com

34. Черкасова В. В. Специфіка міжнародного партнерства та співробітництва. Спільні та відмінні риси. Взаємозв'язок. URL: http://www.confcontact.com/20121221/4_cherkasova.htm

Information about the authors:

Sergiienko Tetiana Ivanivna,

Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Business and Management
National University «Zaporizhzhia Polytechnic»
64, Zhukovsky str., Zaporizhzhya, 69000, Ukraine

Berezhna Olga Ruslanivna,

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Postgraduate Student in specialty 136 «Metallurgy»
Engineering Educational and Scientific Institute
named after Yu. M. Potebnia
Zaporizhzhia National University,
66, Zhukovsky str., Zaporizhzhya, 69000, Ukraine